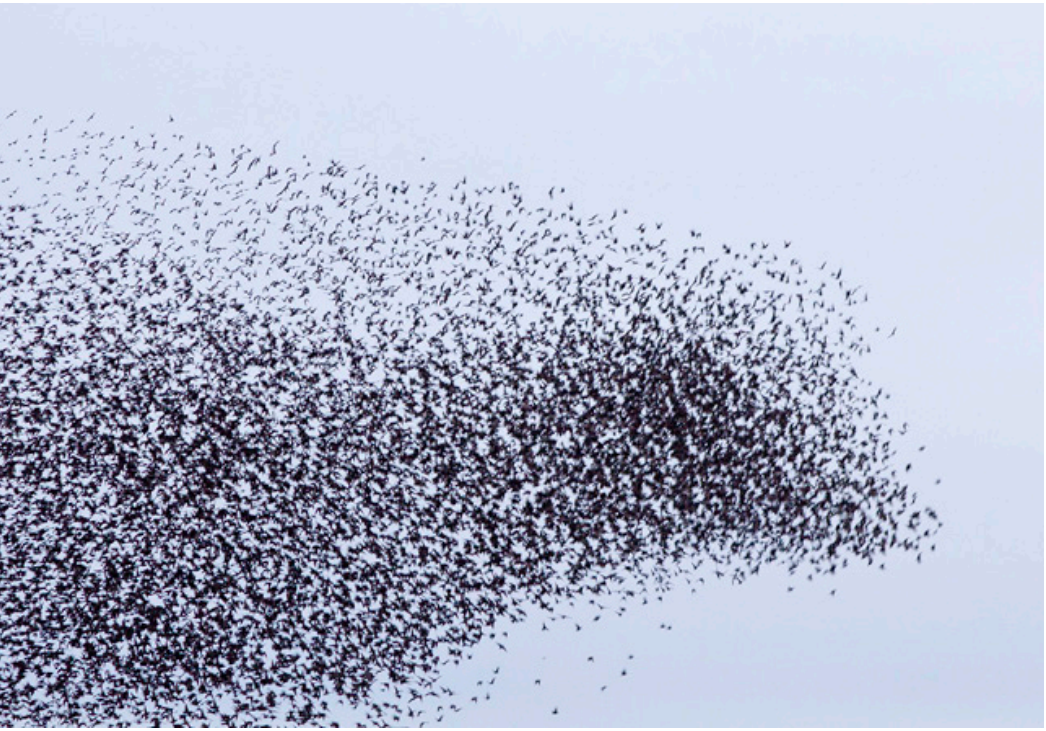

BLAADJE 14-3

KNNV vereniging voor veldbiologie

Denkt u aan de contributie!!!

2014 JAAR VAN DE SPREEUW

34e jaargang

kwartaalblad KNNV AMSTERDAM

Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging
Afdeling Amsterdam

BESTUUR

Voorzitter (a.i.)
Jan Timmer, Entrepotdok 32b
1018AD Amsterdam. Tel . 020-6274332
e-mail: voorzitter@amsterdam.knnv.nl

Secretaris (a.i.)
Arend Wakker Azartplein 195 1019 PC Amsterdam, tel. 020-4191412
e-mail: secretaris@amsterdam.knnv.nl

Penningmeester (a.i.)
Paul van Deursen, Wittenburgerkade 74
1018LK Amsterdam, tel 020-6855047, mobiel 06-23165799
e-mail: penningmeester@amsterdam.knnv.nl

Natuurbeschermingssecretaris
Jan Timmer, Entrepotdok 32b
1018AD Amsterdam. Tel . 020-6274332
e-mail: jan.timmer@oriolus.nl

Aspirant-bestuurslid
Gert Blankers Jan Nautahof 70 1106 ZD Amsterdam, tel. 020-6970529, mobiel 06-83235781
e-mail: gertblankers@xs4all.nl

Webmaster
Geert Timmermans, Pasteurstraat 17
1097 ER Amsterdam, tel.06 41821601
e-mail: webmaster@amsterdam.knnv.nl

Lidmaatschap
Ledenadministratie en Nieuwsbrief
Paul van Deursen, Wittenburgerkade 74
1018LK Amsterdam, tel. 020-6855047, mobiel 06-23165799
e-mail: ledenadministratie@amsterdam.knnv.nl

Contributies:
leden: € 32,50; huisgenootleden: €12,50
jeugdleden: € 17,50 (per jaar; inclusief abonnement 'Natura')
Aanmelding nieuwe leden:
door het opsturen van de bon achterin "BLAADJE" of via de website

Opzegging Lidmaatschap:
vóór 01-11-2014 schriftelijk of per e-mail bij de ledenadministratie KNNV A'dam

Financiën
IBAN No: NL91 INGB 0003506096, t.n.v. KNNV-Amsterdam

www.knnv.nl/amsterdam

REDACTIE BLAADJE
Tobias Woldendorp, Roeterstraat 8-2
1094AA Amsterdam, tel. 020-6278485, mobiel 06-52143646
Rob van Dijk Eerste Lindendwarsstraat 20
1015 LG Amsterdam, tel. 020 6816546
Kopijadres tekst: t_woldendorp@kpnplanet.nl
Kopijadres afbeeldingen: info@dijkenco.nl

Sluitingsdatum:
Blaadje 1: 15 januari 2014
Blaadje 2: 15 april 2014
Blaadje 3: 1 juli 2014
Blaadje 4: 15 oktober 2014

Coördinator werkgroepen
Chris van Haagen
e-mail": cglmvh@hotmail.com
tel. 020-6374927 - 06-40498090
Wim Nierop
e-mail: wnierop@chello.nl
tel. 020-6931297 - 06-24743830

Lezingen- en excursie programma (a.i.)
Hein Koningen en Geert Timmermans Teksten over lezingen, cursussen en excursie tot nader order, 2 weken voor sluitingstijd inleveren bij Geert Timmermans Pasteurstraat 17
1097 ER Amsterdam, tel.020-6630237
e-mail: webmaster@amsterdam.knnv.nl

Kantine DNO
Riet Vogel, tel. 020-6947950
Plantenwerkgroep
Peter Wetzels, tel. 020-69 28 352
Paddenstoelenwerkgroep
Christiane Baethcke, tel. 06-13580780
Insectenwerkgroep
Badda Beijne-Nierop tel. 020 69 31 297
Werkgroep Vissen, Amfibieën & Reptielen
Geert Timmermans, tel. 06 41821601
Muurplantenwerkgroep
Valentijn ten Hoopen, tel. 06 24764007

Inhoud

Uit het bestuur	4
Redactioneel	5
Waarnemingen 16e inventarisatiedag Westelijk Havengebied 14 juni 2014	6
Ratelaar, Rietorchis en Rode bekerplant	8
Mijn Heimansjaar	11
Hortus Botanicus blijft open!	15
Boeken en microscoop geschonken door Ger van Zanen	16
De KNNV op de Nieuwe Ooster	16
Duizenden orchideeën	17
Op Stille zaterdag naar de Groningse Stinsen	19
Excursieverslag: hazelwormen zoeken in de duinen 25 juni 2014	23
Van de Ledenadministratie (a.i.)	24
Excursie- en lezingenprogramma KNNV- afdeling Amsterdam 3e kwartaal en 4e kwartaal 2014	25

Omslag: 2014 jaar van de spreeuw; foto Willem de Wolf Flickr.com

Uit het bestuur

Ten tijde van dit schrijven heeft de zomer zijn intrede gedaan. Als ik uit het raam kijk zie ik een gierzwaluw een opening van een dakrand binnenvliegen. Er is daar een nest. Ik weet zeker dat dit vorig jaar niet het geval was. Toen was daar een mussennest.

Een deel van het oude en nieuwe bestuur is in juni op bezoek geweest bij de directie van de begraafplaats.
We werden prettig ontvangen door de huidige directeur, mevrouw Meuris. Haar kantoor ligt precies boven de personeelskantine waar wij onze bijeenkomsten houden. Zij was de afgelopen 17 jaar directeur van De Nieuwe Ooster. De grote vernieuwing van alle gebouwen is onder haar leiding nu vrijwel voltooid. Ze vertelt trots dat De Nieuwe Ooster, inclusief 'ons' gebouw, genomineerd is voor De Gouden Piramide. De Gouden Piramide is de jaarlijkse Rijksprijs voor inspirerend opdrachtgeverschap in de architectuur, stedenbouw, landschapsarchitectuur, infrastructuur en ruimtelijke ordening. De genomineerde opdrachtgevers en hun projecten zijn in november wekelijks op tv te zien in AVRO's Kunstuur.
Mevrouw Meuris staat zeer positief tegenover de KNNV en vindt het belangrijk om als gemeentelijke instelling ons huisvesting te kunnen geven. Ons gebruik van de personeelskantine is dan ook tot eind 2015 verzekerd!
In dit blaadje vind u verder weer een vol excursie programma tot eind november. De busexcursie gaat naar Tiengemeten. Een eiland dat we al eens eerder bezochten in 2008. Indertijd zijn we daar heen gegaan om het natuurontwikkelingsgebied te bekijken. Nu gaan we daar nog eens heen om te zien hoe de natuur zich ontwikkeld heeft. Elders in dit Blaadje vind u daar een uitgebreidere beschrijving over.

Nog steeds zijn we dringend op zoek naar versterking van het bestuur. Als u zich geroepen voelt, schroom niet en meldt het ons.

Rest mij u allen een hele goede natuurrijke zomer toe te wensen.

Jan Timmer

Redactioneel

Weemoed en Wildernis, zo heet de film die regisseur Digna Sinke maakte over het teruggeven van het Zuid Holalndse eiland aan de natuur. Met Natuurmonumenten als nieuwe eigenaar-beheerder volgde ze tussen 1996 tot ver in het eerste decennium van het nieuwe millenium de veranderingen op het eiland. Heel stilistisch gefilmd, want seizoen in, seizoen uit met vaste camerastandpunten. De wildernis spreekt voor zich. De weemoed minder, maar heeft te maken met het tussentijds overlijden van haar partner. Dus, als jullie terugkeren van de busexcursie (vroeg op, strikte vertrektijden) rent allen naar de videotheek (bestaat zo'n nering nog) en geniet nog eens dubbel en dik na van de ongetwijfeld nu al niet te evenaren KNNV- excursie (zie elders dit blaadje).

Ach die excursies en hun beschrijvingen in Blaadje. Voor het eerst in haar bestaan evenaart het aantal pagina's met beschrijvingen van door leden en ereleden georganiseerde excursies het andere deel van Blaadje. Het is momenteel zelfs zo, dat een excursie nog niet afgelopen is of er ligt al een verslag in de emailmap. Heerlijke vooruitgang.

Toch ga ik als redacteur achteraf op de racefiets altijd even kijken of alle waarnemingen wel kloppen. Zo las ik dat er bij de jaarlijkse inventarisatiedag tot twee keer jubelende leeuweriken in Westpoort gesignaleerd waren. Bij controle bleek dat er toch echt één minder. Een van beide jubelaars was een dag later gegrepen en geplukt door een in het Westelijk Havengebied broedende slechtvalk. En zo werd het stuivertje wisselen tussen eens talrijke broedvogel van ruraal en agrarisch gebied en een zeer zeldzame broedvogel, die nu toch echt de Amsterdamse dreven blijvend heeft veroverd.

En zo onderga ik mijn eigen Weemoed en Wildernis.

Tobias Woldendorp

Waarnemingen 16e inventarisatiedag Westelijk Havengebied 14 juni 2014

VERSLAG VAN DE 16e INVENTARISATIEDAG
Precies zestien deelnemers verzamelden zich op zaterdag 14 juni om 10.00 uur bij de windturbine op de hoek van de Hornweg/Siciliëweg. Nadat de kleine mantelanjers waren bekeken is een drietal velden langs de Siciliëweg en zijn delen van de steenstortoevers van het Noordzeekanaal geïnventariseerd.
Deze zogenaamde spuitvelden die in de jaren '60 zijn geïnventariseerd zijn met kalkrijkzand opgehoogd en worden door Haven Amsterdam als grasland beheerd en maximaal een keer per jaar gemaaid. De grondwaterstand staat op circa 0,8-1,0 meter min maaiveld. In de winter kunnen er door stagnatie van regenwater lokaal plas/dras situaties ontstaan.

Temperatuur ca. 19 graden, bewolkt, geen regen met af en toe zon, noorderwind (3). Geïnventariseerd zijn kilometerhokken 114-492 (veld 1), 113-493 (veld 2) en 113-492 (veld 3)

De grootste groep begon met het inventariseren van het veld ten zuiden van de Santoriniweg en was vooral gericht op het inventariseren van planten met als 'bijvangsten' vogels, dag- en nachtvlinders, zoogdieren, kevers, amfibieën, libellen en paddenstoelen. Een veel kleinere groep richtte zich op het inventariseren van waterdieren in het Noordzeekanaal.
De vogelaars telde 29 soorten zoals zwartkop, kievit, scholekster, putter en merel. Bijzonder waren de waarneming van tapuit, veldleeuwerik (waar hoor je deze vogels tegenwoordig nog!) en de laagvliegende boerenzwaluwen boven het asfalt van de Santoriniweg.
Voor de paddenstoelen was het te droog al werd er nog wel een gele wasplaat (Hygrocybe chlorophana) gevonden. Ook het aantal soorten dagvlinders (7) viel tegen. Genoteerd werden onder andere hooibeestje en zwartsprietdikkopje. Bijzonder waren op veld 2 de waarneming van de rupsen op populier en wilg van de hermelijnvlinder (Cerura vinula). In totaal werden er acht soorten microvlinders en zeven soorten nachtvlinders gezien.
Door het keren van planken en andere objecten konden er vijftien soorten kevers worden genoteerd.

Het gebied is vooral bekend om zijn bijzondere planten en vooral de aantallen van sommige soorten zijn imposant. Gezien zijn onder andere; stijve-, en kleverige ogentroost, kleine ratelaar, bijenorchis (veel), moeraswespenorchis (heel veel), rietorchis (heel veel), graslathyrus, boslathyrus (veld 2), aardaker, bonte wikke (veld 2), rond wintergroen (veld 1) en zomerbitterling (heel veel).
De belangrijkste vondst was de vleeskleurige orchis (Dactylorhiza incarnata), die al een tijd niet meer in het Westpoortgebied is vastgesteld. Uit de tachtiger jaren zijn wel vondsten van J.Walters bekend maar de plant was al een tijd niet meer gevonden. Het is een lastig te onderscheiden soort en bepaalde vormen van rietorchis kunnen verraderlijk op de vleeskleurige orchis lijken. De soort is slechts aan de hand van bloemkenmerken en de breedte (nauwkeurig meetwerk is noodzakelijk) en vorm van de lip te herkennen. Er zijn uiteindelijk vijf exemplaren geteld. Tenslotte behoort een deel van de bijenorchis tot de zeldzamere variëteit “aurita”. Deze variëteit is te herkennen aan de smalle (ingerolde) sepalen (de twee harige hoorntjes) in de bloemen.
Naast de planten werden er op alle velden veel holletjes van veldmuizen gezien (goed muizenjaar?). In totaal werden er zes soorten zoogdieren, waaronder de huisspitsmuis gespot.

Huisspitsmuis gevonden onder een plank; foto Edo Goverse

Vleeskleurige orchis; foto Ton Denters

Door de waterinventariseerders werden onder andere de volgende soorten genoteerd; kleine watersalamander (veld 3) en heel veel larven van de rugstreeppad in de sloten,ook op veld 3. In de oevers van het Noordzeekanaal werden naast Chinese wolhandkrab en strandkrab ook het Zuiderzeekrabbetje gevangen. Bijzonder waren de vangsten van het 3 mm grote kustnaaldkreeftje (Sinelobus vanhaareni). Het kustnaaldkreeftje vernoemd naar ons KNNV-lid Ton van Haaren (die ook bij de inventarisatie aanwezig was) is pas sinds 2006 uit Nederland bekend en is bij de eerste waarnemingen verward met de soort S. stanfordi uit het Pacifische gebied. Uit recent onderzoek bleek dat het niet om de laatste soort ging, maar om een nieuwe soort voor de wetenschap. S. vanhaareni is wel een recente exoot maar de oorspronkelijke herkomst is onbekend. Het is een uitermate algemene soort in brakke binnendijkse wateren op harde substraten. De stenen aan de oever van het Noordzeekanaal is een typisch habitat voor deze soort en in het Noordzeekanaal wordt de soort vrijwel overal aangetroffen. Wie meer wil lezen over de kustnaaldkreeft en een afbeelding van het dier wil zien wordt verwezen naar het artikel in natuurbericht.nl (zie: http://www.natuurbericht.nl/?id=12568&cat=insecten).

Al met al was het een zeer geslaagde inventarisatiedag. Voor een uitgebreide en gedetailleerde waarnemingenlijst wordt verwezen naar de website van KNNV afdeling Amsterdam.(Noot van de redactie: ook heeft Frans van der Feen een enthousiast verslag geschreven, vanuit zijn rol als deelnemer, die tevens in dit Blaadje is opgenomen).

Geert Timmermans

Ratelaar, Rietorchis en Rode bekerplant

Op donderdag 5 juni organiseerde Ria Simon een excursie naar het unieke moerasgebied aan de stadsrand van Amstelveen, de Grote Poel. De datum was in april vastgesteld en hoewel Ria de zondag ervoor nog een voorexcursie had gemaakt, was het nu even spannend of al het moois niet was gemaaid. Gelukkig niet! Vanaf de Noorddammerlaan wandelden we langs Gele lissen en Echte valeriaan het gebied van de nooit ingepolderde veenplas in. Oorspronkelijk stond inpoldering wel op het programma, maar de natuurwaarde van dit zompige veenlandschap werd op tijd erkend.
Nu konden we genieten van al het moois, grote hoeveelheden Grote ratelaar, waarvan een deel uitgebloeid en nu roodachtig was. Als je er mee schudt ratelen

ze, of rammelen.
De kreet van een Buizerd klinkt en we zien dat de toren van de Urbanuskerk van Bovenkerk is ingepakt om gerenoveerd te worden. Het is één van de vele kerken van Cuypers, van wie de fundamenten van de bouwwerken niet zijn sterkste punt was, weet Ria.
In de Kleine Poel zien we een Fuut met een jong en we horen Winterkoning, Fitis en Vink. Vanuit het riet klinkt de Kleine karekiet.
De Noorddijk die we dan bereiken heet naar de buurtschap die hier ooit was en moest verdwijnen wegens de uitbreiding van het Amsterdamse bos. Ooit stonden hier zo'n 25 huizen en boerderijen, nu resteert een politiewoning en één boerderij. Vogelgeluiden genoeg hier, nu horen we het lied van de Zanglijster; de Koekoek roept eindeloos. Zijn vrouw, die toch het eigenlijke werk doet, het stiekem een ei leggen in het nest van een ander, hoor je veel minder. Haar roep is enigszins dodaarsachtig.

Tussen het riet
We gaan het wandelpad tussen het riet in en zien daartussen een overweldigende hoeveelheid Rietorchissen. Regelmatig Kale jonkers. Ook de Welriekende nachtorchis moet hier te vinden zijn en Annet ontdekt hem, ééntje!

We moeten het er mee doen.
Ria wijst ons Moeraswederik aan en de vele Koningsvarens staan er koninklijk bij, met goudbruine sporenaren. Bij een slootje staat een Zwarte els, verderop een hele dikke Beuk, veel Wilgen ook.
In het zonnetje drinken we op een wat laag weggezakte bank onze koffie en genieten van de rust.

Koningsvaren; foto Frans van der Feen

Rietorchis; foto Frans van der Feen

Uitheemse vleesetende plant

Verdergaand passeren we verscheidene velden met Veenpluis en horen Grasmus en Merel.Ria leidt ons een pad in, waar ze de Ronde zonnedauw aanwijst en in Veenmos knijpt om te laten zien hoeveel vocht er in zit. Daar weet ze ons nog een verrassing te tonen: een Rode bekerplant (Sarracenia purpurea). U hebt vast wel eens in een natuurfilm gezien hoe een insect in zo'n beker gaat en er niet meer uit kan, zodat de plant hem 'verzwelgt'.

Via de dijk lopen we terug. Hier staat een Aardappelbovist en aan een Esdoorn hangen vruchtjes.

Verderop links af nog zo'n mooi graspad in. Zwarte kraaien vliegen er, een Blauwe reiger loert op kikkers en Houtduiven scharrelen rond.

Rechtsaf weer het eerder gelopen pad in richting Bovenkerk. Er staat paarse Smeerwortel. Hommels prikken soms een gaatje achterin de bloem om de nectar makkelijker te bereiken. Poelruit doet zijn naam eer aan door juist in dit gebied te bloeien. Een Icarusblauwtje fladdert voor ons uit en we zien libellen. Trees is er niet bij, zodat we "het merk" niet weten. Op één van de vele paarsige orchideeën zien we een zwart-rode St. Jacobsvlinder.

Op dezelfde bank eten we, weer in het zonnetje, ons brood op.

We lopen langs een bord met een verklaring waar de naam van onze luchthaven, die min of meer aan dit gebied grenst, vandaan komt. Reeds in 1447 werd hier de naam 't Schipholl gebruikt. Het duidt laaggelegen land aan waar takken werden gesneden (scip = afgesneden tak).

Via Bovenkerk wandelen we terug naar de bushalte of de fiets en constateren dat het een lust was om hier rond te lopen.

Frans van der Feen

Rode bekerplant; foto Frans van der Feen

Mijn Heimansjaar

Het moet zo'n 55 jaar geleden zijn, dat wij op de middelbare school een vertaling maakten over de "Maare" van de Eifel en de Romeinse Porta Nigra in Trier. Ik vond het allemaal vreselijk boeiend (overigens waren al onze Duitse vertaal oefeningen interessante teksten). En natuurlijk droomde ik over een reisje die kant op. Maar zoals dat meestal gaat, andere zaken vroegen de aandacht en deze wens ging een sluimerend bestaan leiden. De Eifel is tamelijk dichtbij en verdere horizonten lokten.

Dit jaar – het Eli Hijmans jaar: op 22 juli 2014 is het 100 jaar geleden dat Eli Heimans overleed tijdens een geologische excursie in het Duitse Gerolstein. – hadden we een boeiende KNNV- avond op de Nieuwe Ooster.
Peter Coesel en Arend Wakker vertelden over leven en werk van Eli Heimans aan de hand van het boek van Marga Coesèl: Eli Heimans – Uit de schaduw van Jac. P. Thijsse.
(http://www.heimansenthijssestichting.nl/boekbesprekingheimans.php
http://www.heimansenthijssestichting.nl/heimansherdenkingsjaar.php

Het jaar 2014 begon voor mij met het inlossen van een eveneens oude wens – in het vroege voorjaar fietsen in de Cota Doñana. Daar kwam ik volkomen onvoorbereid in het epicentrum van het Spaanse bedevaartgebeuren: El Rocio. (Een verhaal apart. Wat een bloemen, ooievaars, zwarte wouwen, zwarte ibissen, blauwe eksters etc.!! maar ook "klater"goud en kaarsen!!)
Vervolgens kwam ik in mei – eveneens onverwacht – terecht in het bedevaartgebeuren van de zigeuners in Les Saintes Maries de la Mer in de Camargue, waar Sainte Sara door de zee wordt gereden.(Ook een verhaal apart, vooral die uiterst heftige mistral!)

Terug in Amsterdam drong zich snel het idee op om (zo niet een bedevaart, dan wel toch een herinnering aan Heimans) dat gedroomde reisje naar Trier en de Eifel te maken.
Hoewel het steeds ingewikkelder wordt om je fiets per trein mee te nemen, kwam ik toch op een zeer warme avond in het Franse Thionville aan de Moezel aan.
Na een nacht met een fel onweer boven mijn tent werd het aangenaam fietsweer en begon de tocht naar Trier. Als enig gezelschap van een luidruchtige familie zwarte roodstaarten bezocht ik daar 's ochtends vroeg de Keizersthermen met een boeiende flora tussen de bijna tweeduizend jaar oude stenen.
Vervolgens werd het kamperen op de "rand van de vulkaan" de Pulvermaar" een

belevenis.
Veel degelijke informatieborden hadden me al duidelijk gemaakt, dat een “Maar” toch iets anders is, dan wat wij gewoonlijk verstaan onder “vulkaan”. Zij zijn meestal ontstaan door enorme ontploffingen t.g.v. van de aanraking van de hete magma met het grondwater. En nog niet eens zo lang geleden: enkele ontstonden zo’n 10 duizend jaar geleden en onze voorouders hebben dat nog meegemaakt. De “echte” vulkanen ontbreken zeker niet in de Eifel.

Pulvarmaar; foto Paul van Deursen

belevenis.
Veel degelijke informatieborden hadden me al duidelijk gemaakt, dat een “Maar” toch iets anders is, dan wat wij gewoonlijk verstaan onder “vulkaan”. Zij zijn meestal ontstaan door enorme ontploffingen t.g.v. van de aanraking van de hete magma met het grondwater. En nog niet eens zo lang geleden: enkele ontstonden zo’n 10 duizend jaar geleden en onze voorouders hebben dat nog meegemaakt. De “echte” vulkanen ontbreken zeker niet in de Eifel.
En toen was Gerolstein aan de beurt na een inspannende en interessante fietstocht. (Gerolstein heeft ook ooit gediend als decor van de opera bouffe van Jacques Offenbach: La Grande-Duchesse de Gérolstein, waarvan ik N.B. een oude lp heb).
Het plaatsje zelf vond ik niet echt de moeite waard, maar de ligging en de rivier de Kyll zijn zeer fraai en inderdaad: een geologisch prentenboek:

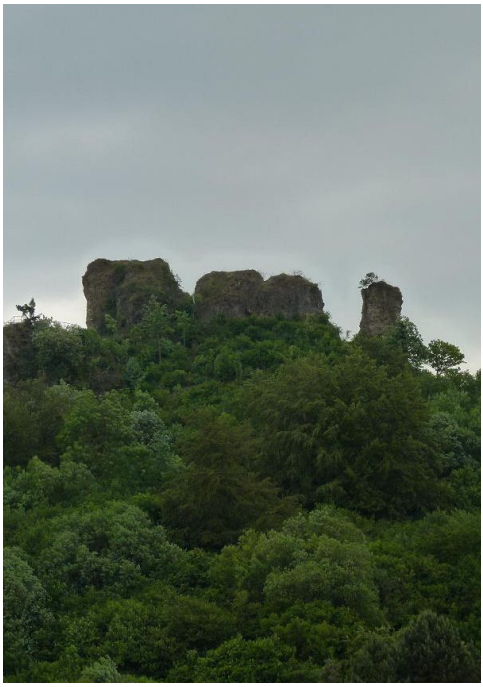

rivier de Kyll met vlottende waterranonkel;
foto Paul van Deursen

de Auberg met dolomietgesteente;
foto Paul van Deursen

Ondanks de vele informatieborden lukte het mij lang niet altijd om de bodem te “ontcijferen“. In ieder geval was er veel lava te zien.

Er waren ook veel vogels: vooral rode wouwen, kramsvogels en vlinders.

rode wouw; foto Paul van Deursen

tweekleurig hooibeestje; foto Paul van Deursen

Na twee dagen via de stuwmeren van de Rur doorgefietst – soms in gezelschap van een jonge vos, een ree of een eekhoorn - naar Heerlen en daar op de trein naar Amsterdam: zoals dat heet: moe maar zeer voldaan.

En zo heb ik dankzij een lezing van de KNNV-Amsterdam alsnog die Eifelreis gemaakt.
De Eifel toonde zich als een fraai golvend landschap met hier en daar diepe insnijdingen, zoals bij Manderscheid: soms met intensieve landbouw, maar ook nog kleine ruigten hier en daar en een zeer uitgebreid wandel- en fietsroutenet.
Ik kan dus een uitstapje naar de Eifel van harte aanbevelen en al fietsend droomde ik soms van een meerdaagse busexcursie met onze vereniging. Wie weet??

Paul van Deursen

(Ik was blij verrast te zien, dat er ieder uur een treint dwars de Eifel van Keulen via Gerolstein naar Trier rijdt (fiets kan mee).). Vanaf Düren gaat een treintje naar Heimbach in de noordelijke Eifel)

http://www.eliheimans.nl/Eli_Heimans/Home.html
http://www.eifelnatur.de/Niederl%E4ndisch/Seiten/Geologie.html
http://www.eifel.info/vulkaneifel-maare.htm

Hortus Botanicus blijft open!

Enkele jaren geleden hadden we een excursie naar de Hortus Botanicus van de Vrije Universiteit en we verkeerden in de veronderstelling dat het zo'n beetje de laatste keer was dat we daar konden rondlopen.
Maandag 19 mei brachten we een bezoek aan de Hortus, aan de Van der Boechorststraat in Buitenveldert. De tuin blijkt nog steeds opengesteld. Toen zagen we tot onze verrassing een bord dat dit plantenparadijs in ieder geval tot 2023 open blijft.
Het viel ons wel op dat de perken langzamerhand wel dichtgroeien en dat de 30 vrijwilligers die daar werken daar hun handen vol aan hebben. Sommige paden zijn overwoekerd en de kassen staan boordevol.
Niettemin is het nog steeds een paradijs met de prachtigste planten.
We waren er rond het middaguur en zagen dat nogal wat mensen die er vlak bij werken daar hun brood opeten en bijpraten.
Je kunt er ook planten kopen en nog wat artikelen om daarmee de Hortus te steunen.

Frans van der Feen

foto's Frans van der Feen

Boeken en microscoop geschonken door Ger van Zanen

Ger van Zanen kan door zijn zwakke gezondheid al sinds anderhalf jaar niet meer op de werkgroep avonden aanwezig zijn en ook niet meer deelnemen aan excursies. Onlangs waren Lida den Ouden, Nico Schonewille , Loes Timmer en ik, allemaal leden van de paddenstoelenwerkgroep, op de koffie bij hem. Hij was heel blij met ons bezoekje en vertelde, dat zijn handen niet meer goed genoeg waren om in de boeken iets op te zoeken en om met de microscoop te determineren. Daarom deed hij de paddenstoelenwerkgroep zijn microscoop en een collectie prachtige paddenstoelenboeken cadeau.
Bij deze willen we Ger hiervoor heel hartelijk bedanken! Wij zijn er bijzonder blij mee!

Christiane Baethcke

De KNNV op de Nieuwe Ooster

Een deel van het oude en nieuwe bestuur is in juni op bezoek geweest bij de directie van de begraafplaats.
We werden prettig ontvangen door de huidige directeur, mevrouw Meuris. Haar kantoor ligt precies boven de personeelskantine waar wij onze bijeenkomsten houden. Zij is al 17 jaar directeur van de Nieuwe Ooster. De grote vernieuwing van alle gebouwen is onder haar leiding nu vrijwel voltooid. Ze vertelt trots dat de Nieuw Ooster, inclusief 'ons' gebouw, genomineerd is voor De Gouden Piramide. De Gouden Piramide is de jaarlijkse Rijksprijs voor inspirerend opdrachtgeverschap in de architectuur, stedenbouw, landschapsarchitectuur, infrastructuu . De genomineerde opdrachtgevers en hun projecten zijn in november wekelijks op tv te zien in AVRO's Kunstuur. De winnaar wordt bekendgemaakt op zaterdag 22 november 2014.
Mevrouw Meuris staat zeer positief tegenover de KNNV en vindt het belangrijk om als gemeentelijke instelling ons huisvesting te kunnen geven. Ons gebruik van de personeelskantine is dan ook tot eind 2015 verzekerd! De nieuwe directeur zal daarna verder zien.

Arend Wakker

Duizenden orchideeën

In the middle of nowhere, helemaal aan het eind van de Australiëhavenweg en dan nog verder, de Siciliëweg op (waar zelfs geen openbaar vervoer komt), inventariseerde onze afdeling zaterdag 14 juni ‘het Westelijk Havengebied’, althans een heel klein stuk, enkele van de daar braakliggende terreinen en de oever van het Noordzeekanaal.
Op het eerste van die terreinen in dit unheimische gebied troffen we een weelde aan planten en bloemen aan. Het meest overweldigend waren de duizenden Wespenorchissen, maar niet minder de honderden Gevlekte rietorchissen.
Naast enkele sloten staan er geen hekken om de velden en is het terrein openbaar toegankelijk.
T och heeft de Haven Amsterdam hier liever geen publiek. Op voorwaarde dat we de Bijenorchissen zouden tellen kreeg Geert Timmermans toestemming om hier met ons rond te struinen. Op het eerste veld telden we er zo’n negentig!
Zelfs Rondbladig wintergroen was er te zien, maar die wist Geert alleen te vinden.
Nog een verrassing, dien we daar troffen was de Zomerbitterling, die hier prachtig geel stond te pronken. Verder Kleverige ogentroost en Stijve ogentroost. Regelmatig vliegen Bruine zandoogjes op.
Ook fladderen er Bonte zandoogjes.

Aardakker foto Frans van der Feen

Terug naar het Paradijs

Fred Nordheim kwam ook nog een kijkje nemen. Hij schreef destijds samen met Martin Melchers en Rob Chrispijn het boek 'Onverklaarbaar gelukkig' over hun avonturen als jongens in dit gebied. Rob noemde dat toen al het paradijs.
Het is verrassend hoe in zo'n gebied als dit met loodsen, opslagtanks en andere ongezellige bouwsels zulke prachtige natuur te vinden is.
Ook vogels! Op één veld broeden maar liefst twee paartjes Veldleeuweriken. Maar ook op de andere velden zagen we ze ook zingend het luchtruim beklimmen. Ook werd een Kievit met jongen gezien.
Een Grasmus liet zich voortdurend horen vanuit een boomtop. Boeren- en huiszwaluwen scheerden over de weg. Een Fitis zat er, maar ook op één van de daken een Zwarte Roodstaart. Een Putter werd gespot op Zwarte mosterd. Scholeksters houden zich hier op en er werd ook een Tapuit waargenomen.

Het zijn slechts enkele vermeldingen om de sfeer te tekenen van de hier aanwezige flora en fauna. D

Lathyrus

Toen we na de lunch het eerste veld meer dan uitgebreid hadden bekeken verplaatsten we ons nog naar een terrein bij het Noordzeekanaal, meer om ons te verwonderen dan nog te inventariseren.
Er naar toe werd de Brede lathyrus gezien, op het veld zelf, waarvoor je moest slootje springen zagen we Graslathyrus en Boslathyrus.
Hier werden we vooral verrast door een aantal plukken roodachtige Aardaker.
Een leermoment zat er ook in vandaag: de grote planten aan de rand van het veld bij het Noordzeekanaal noemden wij, zoals je alom hoort: koolzaad.
We werden echter door de aanwezigen gecorrigeerd. Het is Zwarte mosterd. En dat kun je zien aan het 'vlaggetje' in de oksels van die planten en doordat deze planten aanzienlijk groter zijn dan koolzaad. Sindsdien zien we overal die 'vlaggetjes', blaadjes eigenlijk!
Op het ernaast gelegen veldje bij de haven bloeide de Bonte vogelwikke.

Frans van der Feen

Op Stille zaterdag naar de Groningse Stinsen

Terwijl de Groengrijsbus met chauffeur Erik ons op 19 april over met Koolzaad en Fluitenkruid omzoomde wegen in noordelijke richting vervoerde door de Flevopolder bereidde Hein Koningen ons al vast voor op het doel van de excursie stinsenplanten in Groningen met een wetenschappelijke beschouwing.
We leerden o.a. dat een zekere dr. Botke in 1932 de planten die in de vruchtbare grond rond Stinsen groeiden voor het eerst stinsenblomkes noemde. In Groningen heten Stinsen Borgen, doorgaans fraaie buitenverblijven van jonkers uit vorige eeuwen, maar ook notabelenwoningen hebben veelal ruime tuinen met Stinsenflora (stinsen met hun 'begeleidende planten').
De microfoon haperde regelmatig, zeker een los draadje. De verwarming van de bus deed het ook al niet. Dat deed overigens niets af aan de gemoedelijke sfeer, waar chauffeurs Erik en Henk voor zorgen. En met z'n veertigen in de bus werd het er al gauw warm.
Door Flevoland reden we langs kleurige bloembollenvelden.
Na Flevoland doorkruist te hebben kondigde Henk een boekbespreking door Hein aan. Er zijn heel wat boeken verschenen over stinsen. Enkele circuleerden door de bus.

Het Hoendiep in
Vervolgens vertelde excursieleider Hein Koningen al vast wat over het landgoed Nienoord te Leek, dat we na de koffie zouden bezoeken. Het was de borg van een rijke turfsteker, wiens landgoed zo groot was dat hij helemaal over eigen terrein naar Coevorden kon rijden.
In 1525 kocht jonker Wigbold van Ewsum land bij Midwolde. Hij bouwt er een nieuw huis op, de Nije Oord. Van het land laat hij turf steken. Turf is in die tijd een belangrijke brandstof en zo kan het gebeuren dat het huis Nienoord uitgroeit tot het grootste landhuis van Noord-Nederland.
Ten teken van de rijkdom werden niet alleen de tuin en de borg rijk versierd maar ook de kerk in Midwolde.
In 1846 brandde de bebouwing af, maar in 1887 werd een nieuw gebouw neergezet. Markant in de geschiedenis ervan is, dat in 1907 de koets van de toenmalige eigenaar, de familie Panhuys het Hoendiep inreed, waarbij de hele familie verdronk, inclusief de koetsier.

Poffert
In de fraaie gasterij Het Theehuis te Midwolde werden we in snel tempo voorzien

van koffie met poffert. Dit is een broodachtig Gronings boerengerecht, Au bain-marie gekookt in en speciale pofferttrommel.
Het volle programma van deze dag liet niet toe dat we de 12e eeuwse romaanse kerk gingen bekijken, maar snel weglopend na de koffie nam een deel van ons gezelschap toch even de kans waar om snel het praalgraf van Carel Hieronymus en de herenbanken uit 1660 te bekijken. Evert Pellenkoft wees ons op een Putter in een boom.
Door het landschap van leem op zand hier, gekenmerkt door Essen en Zomereiken ging het naar Nienoord, waar we over fraaie lanen schreden en de vele stinsenplanten en hun 'begeleiders' bewonderden, Sneeuwroem, Pinksterbloem, Bosanemoon, Wilde narcis, Boshyacinth, Klaverzuring, Daslook en Gele dovenetel. Het Speenkruid was al grotendeels uitgebloeid.
Een heel bijzondere, maar onooglijke plant (een ondeskundige zou alleen gras zien staan) vond Hein voor ons bij een boom, Schedegeelster. Op verscheidene plekken hadden we al Roekenkolonies gezien, zo ook hier op de parkeerplaats. Maar we hoorden of zagen ook Groenling, Zanglijster, Zwartkop, Grote bonte specht, Tjiftjaf, Zwarte kraai, Winterkoning en Boomklever.

Groningen op de Hondsrug
Chauffeur Henk had zich ook goed voorbereid. Hij vertelde dat Groningen op een uitloper van de Hondsrug ligt en dat kun je o.a. nog zien aan het heuvelachtige Noorderplantsoen, ons volgende reisdoel, waar we langs weiden met echte koeien heen reden. Helaas ontbraken de (weide)vogels. Langs het wonderlijke op antroposofische leest geschoeide gebouw van de Gasunie reden we de stad in. Op het bolwerk bewonderden we Treurbeuken, bloeiende Paardenkastanjes en een monumentale Vleugelnoot. Enkele Beuken had men ingepakt om ze te beschermen tegen zonnebrand, nu de boom op de hoek ze daar niet meer voor kon behoeden.
We zagen Kraailook, Oranjetipje, Dagpauwoog, Boomblauwtje, Vosje (geen vlinder maar een zandbij), Kuifeenden, Koolmees, Merel, Kauw, Wilde tulpen en… Bosgeelster.
Jan Timmer probeert Koekoeksbijen te filmen, die op Zandbijen plegen te parasiteren.
Op een dijkje groeide Klimopbladige ereprijs. In de vijver treffen we Wilde eend, Kok- en Mantelmeeuwen aan.
Tot onze verbazing liep één van de deelnemers met een rolkoffertje. Zij bleek onderweg naar haar zus in Groningen. Ze werd 'vervangen' door een KNNV-er die vroeger in Amsterdam woonde, maar nu hier.

Bosgeelster in Noorderplantsoen; foto Loes van der Feen

Hondstand in Domies toen; foto Loes van der Feen

Vosje; foto Trees Kaizer

Voormalig pastorie in Warffum; foto Loes van der Feen

Open dak

Inmiddels was het zo warm geworden, dat we met open dak een sightseeingtour maakten door het Groningse land via Aduard, Saaksum, Warfhuizen en Mensingeweer naar Eenrum, stuk voor stuk op wierden. Hier mochten we een kijkje nemen in een notabelentuin, met een zee van Kievitsbloemen en Wilde narcissen. De bewoners waren niet thuis, wist Hein, zodat we onbeschaamd naar binnen konden kijken in de fraaie erker.

De andere bezienswaardigheden in Eenrum bewaren we wellicht voor een ander bezoek en er werd tijdens de rit al geopperd om een volgende keer ergens te overnachten om al het moois in deze streek te bekijken. Nu reden we verder, terwijl chauffeur Henk ons verhaalde hoe het aantal traptreden van de schitterende huizen hier de rijkdom van de bewoners tentoon spreidden. En dat de bomen rond de boerderijen in eerste instantie dienden als bliksemafleiders.

Naar de dominee

Vele generaties predikanten waren dominee en boer tegelijk: om in hun levensonderhoud te voorzien hielden ze vee en verbouwden ze groenten en kruiden in

de pastorietuin. Zo'n boerderij-pastorie heet een weem. Deze weem is in de loop van de tijd verdwenen, de oude Engelse landschapstuin (slingertoen in het Gro nings) is gelukkig behouden gebleven in Pieterburen: destijds Domies genaamd. We hebben de tijd om er rond te dwalen van de rust te genieten op deze Stille zaterdag. Donderdag was de stad nog het toneel van The Passion, waarin met populaire songs de kruisgang van Jezus werd herdacht.
Van de prachtige planten noemen we nog het Haarlems klokkenspel en de Gulden boterbloem. Achterin zagen we een border met allerlei kruiden, zoals Verfbedstro, Vuurwerkplant, Vrouwenmantel, Venkel en Valeriaan. Een bijzondere vermelding verdient ook het Groot glaskruid. In de Middeleeuwen werd Glaskruid in de nacht ritueel verbrand om de duivel te verdrijven. De rook verspreidt de geur van het hellevuur. Zijn naam heeft een positieve betekenis: de bladeren werden als poetsmiddel voor glas gebruikt. Het kruis is tevens geneeskrachtig tegen gal- en blaasstenen.In het gebouwtje waar destijds volgens het opschrift GODSDIENSTONDERWIJS werd gegeven is nu een restaurant gevestigd, waar koffie met speltkoek en andere versnaperingen worden verkocht.

Ganzenpas
Ons laatste bezoek, voordat we gaan eten, betreft nog een voormalige pastorietuin in het op de oudste wierde (5 meter hoog) gelegen Warffum. De heer en mevrouw Scheers leiden ons rond langs een zee van Gele bostulpen in de rond hun gerestaureerde weem gelegen immense tuin. In ganzenpas loopt het gezelschap achter mevrouw aan, die er honderduit over vertelt. De tuin is het resultaat van wat de heer Scheers als zijn levenswerk beschouwt.
We moeten ons losrukken om op tijd bij 't Pannenkoekschip Verandering te zijn in het Groningse Schuitendiep, een klipper van 43 meter.
We hebben eerder doorgegeven voor het Piratenarrangement te kiezen: onbeperkt pannenkoeken eten. Op elke tafel wordt een enorme stapel neergezet, waaraan je zelf het beleg kunt toevoegen. Dat onbeperkte beperkt zich voor de meeste KNNV-ers tot twee stuks en dan kun je geen pap meer zeggen.

Paasvuren
Als we de thuisreis aanvaarden zien we onderweg hier en daar paasvuren branden. De afslag naar de Afsluitdijk is even zoeken voor chauffeur Henk, maar als we die eenmaal over zijn is het nog maar 65 km naar Amsterdam. Nog even een sanitaire stop, bij een gebouwt met gesloten deuren, zodat er voor wie moet niets anders op zit dan wildplassen. Om kwart over elf (!) waren we terug op Sloterdijk.

Frans van der Feen

Excursieverslag: hazelwormen zoeken in de duinen 25 juni 2014

Het was een warme rustige avond na een dag met veel zon dus de kansen om ‘s avonds hazelwormen te vinden waren gunstig. Na een korte introductie door Xander van der Sar zijn we naar zijn monitoringslocatie gegaan. Op het verharde pad werd een platte hazelworm gevonden! Net een platgereden rietje of takje. Xander monitort in dit gebied de soort door middel van het uitleggen van plaatjes. Deze plaatjes in de vorm van stukken hout, metaal, golfplaat etc. worden plat op de grond tussen de vegetatie gelegd en warmen door de zon op. Hazelwormen kunnen daar onder schuilen maar ook nog de warmte van het door de zon opgewarmde plaatje (vooral in het voor- en najaar) tot zich nemen. De hazelwormen zijn zo eenvoudig traceerbaar.
Op de eerste locatie waren geen hazelwormen onder de plaatjes. Maar onder het eerste plaatje van de tweede monitoringslocatie was het wel raak! Helaas ontglipte deze ons, zodat de groep ‘m niet goed te zien kregen. Maar enkele tientallen meters verder werden onder dood hout een volwassen mannetje gevonden en een halfwas (subadult) exemplaar. Met deze twee in de hand kon er veel over de soort worden verteld. Nog geen tien meter verder werden weer twee exemplaren gevonden, ook weer onder dood hout.
Het zoekbeeld was nu duidelijk en deelnemers gingen actief meezoeken. Bij elkaar zijn drie plaatjesmonitoringslocaties bezocht. Onder de plaatjes, en vooral ook onder stammetjes en takken, zijn 16 hazelwormen gevonden! Daarnaast zijn nog een enkele bruine kikker en een gewonde pad gezien. Erg geslaagd dus, te meer dat enkele deelnemers de soort nog niet kenden. Leuk!

Edo Goverse & Geert Timmermans

foto Edwin van Spronsen

foto Edo Goverse

VAN DE LEDENADMINISTRATIE/PENNINGMEESTER A.I.

De afgelopen tijd hebben drie nieuwe leden zich (her)aangemeld: Mevrouw Kirsten Nienhuys, Mevrouw Albers en de Heer Felix de Vries, Bij deze nogmaals een hartelijk welkom!

De peildatum voor de afdracht van ongeveer 2/3 deel van de contributie aan het Landelijk Bureau t.b.v. Natura en andere diensten, waaronder de betaalde bureaukracht, is ook dit jaar weer op 1 september. Vóór die datum moet de ledenadministratie op orde zijn. Anders komen de lasten terecht bij de leden, die wel betaald hebben.

Daarom zijn eind juni 60 emails en 45 papieren herinneringsbrieven verstuurd met het verzoek de contributie 2014 over te maken. Een aantal leden heeft daar inmiddels gehoor aan gegeven.

Al eerder is gesproken over de toezending van acceptgiro's. Het bestuur heeft onlangs besloten om in het komende verenigingsjaar 2015 betalingsherinneringen te laten begeleiden door een acceptgiro. Dat betekent voor de vereniging wel ongeveer één euro extra kosten per herinnering/betaling. Het overmaken door telebankieren of een overschrijvingskaart wordt nog steeds erg op prijs gesteld.

Tot besluit de oproep om – voor zover nog niet gebeurd – de contributie 2014 over te maken.

Bij deze het IBAN-nummer van onze rekening bij de ING:

NL91 INGB 0003 5060 96

Over financiële situatie valt sinds het vorige Blaadje 2014-2 niet veel nieuws te melden.
In juni heeft een prettig evaluatie gesprek plaats gevonden met de directie van de Nieuwe Ooster over onze huisvesting aldaar.
Onze huisvesting wordt voortgezet, waarmee wij natuurlijk vreselijk blij zijn.

Paul van Deursen
Ledenadministratie/penningmeester a.i.

Excursie- en lezingenprogramma KNNV- afdeling Amsterdam 3e kwartaal en 4e kwartaal 2014

LET OP:
De **KNNV-lezingen** en **vergaderingen** vinden plaats in de kantine van de **Groenvoorziening** van **Gedenkpark (begraafplaats) De Nieuwe Ooster (DNO),**
Ingang Rozenburglaan 5, 1097 GA Amsterdam (dus geen Kruislaan!)
Vanaf de ingang Rozenlaan (achter het hek kan worden geparkeerd) is het ca. 5 minuten lopen naar de kantine.
Vanaf halte Kruislaan/Middenweg tram 9 en bus 15 is het 10-15 minuten lopen.
Vanaf halte Zaaiersweg bus 41 is het 5-7 minuten lopen.
Wij mogen 's avonds van ca. 19.30 uur tot 22.30 uur van deze ruimte gebruik maken voor lezingen en vergaderingen. **Tussen 19.30 en 20.00 uur is het hek geopend, tenzij anders bij de beschrijving van de lezingen is aangegeven. Om 20.00 uur wordt het toegangshek van DNO gesloten!**

Openbaar vervoer: dienstregelingen veranderen per seizoen! Ga tijdig van huis, er kan 10 minuten verschil in de vertrektijd zitten. In het weekend verandert het nummer van de bus hier en daar, kijk even op de bushalte hoe het in elkaar zit. Bij twijfel: bel het openbaar vervoer (0900 9292, € 0.70 per minuut), internet: **www.9292ov.nl**
Alle excursies, lezingen, cursussen, verslagen, foto's en de waarnemingen staan ook op de website van de afdeling, internet: www.knnv.nl/amsterdam
Afkortingen opstappunten:
AS Amstelstation, **CS** is Amsterdam-Centraal Station, **DD** is station Duivendrecht, **SD** is Amsterdam-Sloterdijk, **WTC** is station WTC, parkeerterrein ABN/AMRO.
Hoe bent u verzekerd?
Van verschillende zijden is ons gevraagd of je tijdens een KNNV-activiteit, zoals een excursie, verzekerd bent. Wij hebben dat nagevraagd bij het hoofdbestuur. Daarop kregen wij een uitgebreid antwoord. De essentie zullen we hieronder weergeven.
Landelijk heeft de KNNV een WA-verzekering (wettelijke aansprakelijkheid) afgesloten. Deze geldt alleen voor KNNV-leden tijdens KNNV-activiteiten. Donateurs en introducés zijn dus niet verzekerd. Ook de reis van huis naar de KNNV-activiteit en terug is niet verzekerd. Het is dus van belang zelf voor een goede WA- verzekering te zorgen. De KNNV-verzekering is vooral een vangnet, voor als de eigen verzekering ontbreekt, of niet toereikend is.
Klaas Kaag, KNNV afd. Den Helder, overgenomen uit Op de Kop 2005, nr. 3.

Herdenken 100ste sterfdag Eli Heimans
Dit jaar is het 100 jaar geleden dat Eli Heimans (Zwolle 22 februari1861- Gerolstein (D) 22 juli 1914) overleed. Daarom is 2014 het Heimansjaar. Heimans woonde en werkte als onderwijzer vele jaren in Amsterdam en was een van de oprichters -in 1901in Amsterdam- van de Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, de huidige KNNV, vereniging voor veldbiologie.
Om bij zijn 100ste sterfjaar stil te staan zijn er in 2014 een aantal KNNV-activiteiten waarin speciaal aandacht aan Eli Heimans wordt geschonken. Deze activiteiten zijn met het monogram van Eli Heimans herkenbaar gemaakt.

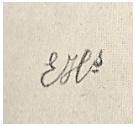

Zaterdag 19 juli 2014 Duinvallei vol verrassingen voor de tweede maal, dagexcursie Kennemerstrand en Kennemermeer, IJmuiden o.l.v. Hein Koningen
We bezoeken dit gebied na 21 juni jl. opnieuw omdat er nu een flink aantal andere soorten dan die van 21 juni in bloei zijn of komen. We noemen Moeraswespenorchis –hier in duizenden!-, Geelhartje, Zomerbitterling, Kriel- en gewone Parnassia, de drie Duizendguldenkruiden, Moeraskartelblad –nu uitgegroeid tot wel 40 cm-, Waterpunge. Nu komt ook de zeldzame Knopbies in bloei, hier fraai ontwikkeld en naamgever van het Knopbiesverbond zoals hier de begroeiing vegetatiekundig kan worden benoemd. Misschien zien we ook de twee soorten van het geslacht Torkruid (Oenanthe) die hier groeien: Zilt torkruid, een zeldzame soort van natte, brakke tot zilte plaatsen en Dodemansvingers, een “natuurlijke’ neofiet die meer de kwelplekken opzoekt.
Bus: 82 (zie verder excursie 21 juni 2014) – we verzamelen om ca. 11.00 uur bij de eindhalte van de bus ‘Kennemerstrand’ in IJmuiden.

Donderdag 7 augustus 2014 Excursie naar de Tuin van Kapitein Rommel te Castricum o.l.v. Ria Simon
De Tuin van Kapitein Rommel is een bijzondere tuin waar naast veel wilde planten ook mooie culktuurplanten te vinden zijn in een sfeervolle aanleg.
Het betreft een kleine dagexcursie.
Trein: Amsterdam CS (ri Alkmaar of Den Helder) 9.42 uur, Sloterdijk 9.48 uur. We verzamelen op het perron te Castricum (= ca.10.07 uur).

Vrijdag 15 augustus 2014 Struikhei en dennenorchissen, dagexcursie naar het duingebied rond Schoorl o.l.v. Ria Simon
We bezoeken de heidevelden waarvan grote delen enkele jaren geleden afbranden. Zullen ze al hersteld zijn? De vochtige jaren zijn wel gunstig voor hun herstel

geweest, spannend.
Hopelijk staat ze alweer in bloei. We gaan ook door het duinbos richting Groet en hopen de dennenorchis te zien die hier op enkele plekken in het kalkarme duin voorkomt.
Het is een volle dagexcursie door een heel mooi gebied en geen rondwandeling, dus eten enz. mee.
Trein: Amsterdam CS 9.27 uur, Amsterdam Sloterdijk 9.33 uur. Uitstappen station Alkmaar. We verzamelen na uitstappen op het perron te Alkmaar (= ca. 10.04 uur).
Bij het station nemen we bus 151 (richting St. Maartenszee) om 10.28 uur en stappen uit bij de halte Idenslaan in Schoorl (ca. 10.42 uur).

Zaterdag 30 augustus 2014 Verkenning laatste natuurontwikkeling in de Amsterdamse Waterleiding Duinen o.l.v. Ria Simon
Bus: lijn 80 om 9.25 uur van busstation Marnixstraat Amsterdam naar Zandvoort. We stappen uit halte Waterleiding, aan de Zandvoortselaan in Zandvoort en verzamelen na aankomst van de bus bij de ertegenover gelegen ingang van de AWD.
We gaan kijken naar een nieuw natuurontwikkelingsproject dat in 2013 is gestart met het afgraven van oevers van bestaande leidingwaterkanalen (waardoor flauwe bodemgradiënten zijn ontstaan van droog naar nat), het graven van paddenpoelen, en meer.
We willen graag zien wat de natuur tot nu toe ons gebracht heeft aan voor natte duinvalleien karakteristieke pioniersvegetaties en plantensoorten.

Vrijdag 5 t/m zondag 7 september 2014Het zoogdieren-vissen-weekend
Na een leerzaam en gezellig weekend vorig jaar op Texel met de vleermuisvrijwilligers en de vrijwillgers van de werkgroep Vissen, Amfibieën en Reptielen (VAR) hebben we besloten dit jaar zo'n weekend te herhalen.
Het weekend wordt gehouden van 5 tot 7 september in de Wieringermeerpolder (gemeente Hollandse Kroon). We verblijven in De Groot Recreatie te Hippolytushoef. Vanaf daar gaan we de 'witte vlek' van Wieringen inventariseren. De nadruk ligt op vleermuizen en vissen maar we kijken ook naar andere zoogdieren, amfibieën, vogels, kreeften en krabben.

Het voorlopige programma voor vissen
Vissen op Wieringen, mogelijk in de Wieringermeerpolder, zaklampvissen langs de dijk van het IJsselmeer en de Waddenzee. Uitkijken naar oprukkende exoten als marmergrondel en zwartbekgrondel maar ook gericht witte gebieden inventari

seren voor de landelijke vissenatlas. De rivierdonderpad komt bijvoorbeeld ook in de Wieringermeerpolder voor maar er is nog geen actueel beeld van zijn actuele verspreiding. Maar we kijken natuurlijk ook naar alle ander soorten die we tegenkomen in en bij het water.

Het voorlopige programma voor zoogdieren
Vorig jaar is er voornamelijk naar vleermuizen gekeken. Omdat Wieringen naast vleermuizen voor meer zoogdieren erg interessant willen we ook cameravallen voor marters gaan plaatsen en muizenvallen voor de waterspitsmuis. Het belooft dus een veelzijdig weekend te worden!

Datum 5-7 september 2014
Locatie Inventarisaties Wieringermeerpolder,
Verblijf Hippolytushoef
Kosten Ongeveer €75,- (incl. eten, drinken, verblijf en excl. vervoer)
Opgeven Verplicht voor 1 augustus bij:
Carola van den Tempel: c.vandentempel@landschapnoordholland.nl
of Kees Dekker: k.dekker@landschapnoordholland.nl

Zaterdag 13 september 2014
Een geologische-botanische verkenning, fietsexcursie Overveen en Bloemendaal, het thema is Geologie, landschap en geschiedenis van de binnenduinstreek, o.l.v. Arend Wakker
We gaan deze zaterdag de binnenduinrand te fiets, en deels te voet, verkennen. De hoge jonge duinen zijn pas tussen 1200 en 1600 tot stand gekomen en liggen scheef over de zogenaamde oude duinen heen gestoven. Die oude lage duinen waren al tussen 3000 VC. en het jaar nul gevormd. Het oude duinzand is al lang ontkalkt, terwijl het jonge duinzand vaak nog kalkrijk is. Op deze wijze is de binnenduinrand rond Overveen en Bloemendaal een interessant samenspel geworden van stuivend droog zand en natte veenkommen, laag en hoog, kalkrijk en kalkarm, stagnerend of juist stromend water. Dit heeft natuurlijk gevolg voor de verschillende vegetaties die we hier aantreffen. Botanische hotspots zijn te verwachten bij de kwelplekken onderaan de steilrand van het binnenduin zoals de kom van de zanderijvaart in Overveen. Het oude bobbelige duinlandschap bekijken we in de Schapenduinen bij Bloemendaal.
Op de rand van de droge duinen en het natte veen vinden we de oudste wegen, zoals de Bloemendaalseweg en de oudste bewoning zoals de resten van het grafelijke ‘Huis te Albrechtsberg´. Uit de natuurlijke gesteldheid kwamen activiteiten als zandwinning, waterwinning voor de Haarlemmer brouwerijen en watergebruik

ten behoeve van de wasserijen voort. Op onze fietstocht komen we dit allemaal tegen.
Neem een boterham mee, onderweg schuiven we natuurlijk wel ergens naar binnen voor een drankje.
Trein: Amsterdam centraal station 10.19 uur (sprinter ri Haarlem, spr 1), Overveen 10.42 uur. Start van de excursie : NS station Overveen 11.00 uur. Op station Overveen zijn OV-fietsen te huur. Als je eerder komt is het hier goed koffie drinken, we fietsen om 11.00 uur weg.

Zaterdag 20 september 2014 Busexcursie naar het eiland Tiengemeten o.l.v. Jan Timmer en Hein Koningen
Dagprogramma (tijden bij benadering) :
-09.45 uur kaartjes voor de pont kopen (gezamenlijk voor allen door excursieleider)
-10.00 uur precies! = pont van Nieuwendijk naar Tiengemeten
-10.15 uur haven(tje) Tiengemeten
-we lopen langs het bezoekerscentrum van NM, de Margaretha Hoeve, naar het er naast gelegen restaurant Helène
-10.20 uur waar we koffie/thee + koek gebruiken, toilet enz.
-10.45 uur keuzemogelijkheid uit A, B of C, te weten:
A) = rondwandeling (ca. 4,5 km) o.l.v. excursieleider naar de Vliedberg, afbuigen naar rechts en pad volgen tot dwarsdijk naar buitendijk het Vuile Gat – voor liefhebbers echte wandelaars is hier een wandeling naar de oostpunt van het eiland (de zogenaamde Rietheuvel mogelijk), de zgn. lange variant, d.w.z. op eigen gelegenheid links af naar Rietheuvel en weer terug (= 4 km heen en terug, dus extra), excursieleider buigt rechtsaf richting bezoekerscentrum NM – we kunnen zowel onderlangs de dijk als op de dijk lopen, aan beide zijden is water voor (en met?) watervogels. Deze route geeft zicht op kleine waterpartijen (plasjes, vaarten en sloten).
B) = rondwandeling (ca. 6,5 km) o.l.v. excursieleider naar de Vliedberg en daar linksaf richting Weemoed en vanhier linksom terug richting bezoekerscentrum NM. Bij voldoende tijd kunnen we even doorlopen naar de herberg aan de westpunt (om onze uitgedroogde tongen te strelen).
Deze route geeft zicht op kleine waterpartijen (rechts) en op de grote plas (links).
C) = op individuele basis bezoeken van een aantal interessante onderdelen in de directe omgeving van het bezoekerscentrum van Natuurmonumenten nl. het bezoekerscentrum zelf, het Rien Poortvliet Museum, Het Landbouwmuseum Tiengemeten,
NatuurSpeeldernis is een 1½ jaar geleden aangelegde grote (4 ha) natuur-wil

dernis voor kinderen -maar ook heel interessant voor volwassenen- met allerlei onderdelen als water- en moerasboomstambruggen, droge duikers en ecoducten, hutten en andere natuurbouwsels van hout, enz. Het alles met fraai bloeiend wilde planten die het goed doen op kalkrijke klei, zoals kattenstaart, moerasspirea, gele lis, enz.
In het bezoekerscentrum kunnen ook fietsen gehuurd worden, er is ca. 9 km goed te befietsen weg op het eiland naar de oostkant als naar de westkant. Aan de westkant ligt de herberg van Tiengemeten waar we wat kunnen drinken.

Aan het einde van de wandelingen is er gelegenheid voor hen die met de excursieleiders meegaan om de Margaretha Hoeve = bezoekerscentrum NM en directe omgeving te bezoeken.
-17.00 uur Pannenkoeken eten, enz. in restaurant Helène.
-19.10 uur afvaart pont van Tiengemeten naar Nieuwendijk.
-19.25 uur bustocht terug naar Amsterdam.
Voor meer informatie zie het stukje Over het Vuile Gat naar Tiengemeten.

Opstappen en vertrek (deze tijden zijn precies!):
-07.30 uur station Amsterdam Zuid/WTC, op de Strawinskylaan waar de stadsbussen stoppen/staan,
-07.45 uur bij station Sloterdijk, Hanedastraat 2, tegenover Crystal Tower. Zorg dat u er op tijd bent (in noodgeval kunt u bellen 06.40364239).
Deze tijden zijn echt noodzakelijk, we willen de pont naar Tiengemeten van 10.00 uur halen !
De kosten zijn € 35,-- en voor niet-leden introducés € 40,--.
Aanmelden voor deelname bij Lida den Ouden, tel. 020.6412761 / email lida.denouden@hetnet.nl.
De aanmelding is pas definitief na ontvangst van de deelneemprijs : over te maken op ING-rekening IBAN No: NL91 INGB 0003506096, t.n.v. KNNV-A'dam, onder vermelding van busexcursie 20-9-2014.

NB Tiengemeten kan koud en winderig en ook wel eens wat natter zijn, dus warme kleren, laarzen en vooral uw kijker mee.
Ook is het raadzaam uw lidmaatschapskaart van Natuurmonumenten mee te nemen i.v.m. eventuele aankopen in het bezoekerscentrum.

Over het Vuile Gat naar Tiengemeten
Dit is de titel van een leuk boekje met korte verhalen over het vroegere "Tiengemeten, een vergeten brokje Nederland. De traditionele bewoners waren boeren, f

amilies die er al sinds mensenheugenis woonden en die alles wisten van tijdloosheid en geduld. Toen kwamen de scheppers naast God, de ingenieurs van weiden, moerassen, bloemen en vogels, ordehandhavers in hun meest extreme vorm, de temmers en schoonspringers van het Circus Natuur.", aldus Geert Mak in het Voorwoord. Ik citeer hem en ontleen nog enkele gegevens aan het boekje.
De naam Tiengemeten –en niet Tiengemeenten! - komt van 'gemet', een middeleeuwse oppervlaktemaat. Eén gemet is bijna een halve hectare. Tiengemeten ontstaat als een aangeslibde zandplaat van tien gemeten groot. De getijdenstroming zorgt voor natuurlijke aanwas en rond 1800 wordt de plaat, inmiddels 45 ha, ingepolderd. Aanwas en inpolderingen doen het eiland groeien naar zijn huidige grootte van 1000 ha.
In 1709 krijgt Arnoud Jan van Brienen van de Groote Lindt 'de plaet Tiengemeten' in handen, na het overlijden van zijn schoonvader. Het eiland blijft tot 1967 in handen van de familie van Brienen. In dat jaar koopt bouw- en baggermij Volker Stevin Tiengemeten, in 1987 neemt verzekeringsmij AMEV het eiland over en geeft de buitendijkse gebieden in beheer bij Natuurmonumenten. Allerlei in onze ogen ongewenste plannen met het eiland worden geopperd en voorgesteld. In 1997 wordt Natuurmonumenten eigenaar van het eiland en er komen plannen het eiland geheel voor natuur en natuurontwikkeling in te richten. Het betekent dat het gebied ophoudt landbouwgebied te zijn en dat de bewoners moeten vertrekken. Ontgravingen vinden plaats, ondiepe plassen worden gegraven t.b.v. vogels. Op een plaats wordt de dijk doorgraven zodat het getij vrije toegang heeft tot een deel van Tiengemeten. Een aantal boerderijen en woonhuizen wordt gesloopt of blijft bestaan als ruine voor uilen en andere vogels. Een aantal andere wordt ingericht als bezoekerscentrum, museum, restaurant of herberg en (te huren) vakantiewoningen ten behoeve van de bezoekers die zullen gaan komen.
Vanaf 2006 is het meeste grondwerk gedaan en wordt het eiland opengesteld voor bezoek.
Onze afdeling bezocht Tiengemeten in 2008 o.l.v. Norbert Daemen. We zijn benieuwd welke ontwikkelingen er sindsdien zo al hebben plaatsgevonden.
De kalkrijke klei biedt allerlei plantensoorten mogelijkheden. Uw vóórexcursiegangers zagen daarvan (eind juni) al een glimp: op de Vliedberg bijv. bloeiende bijenorchissen, vele zelfs. Toen we gingen tellen -je kunt het tenslotte toch niet laten - kwamen we wel tegen de 100 bloeiende exemplaren. Vanouds zijn er natuurlijk de soorten van dijken, bermen, graslanden en sloten, zoals kruisdistel en knopig doornzaad. Welke zullen er nog meer komen ….
Echter, september is meer de tijd voor trekvogels dan voor planten. En voor die laatste zijn er allerlei ondiepe waterplassen, sloten en vaarten en graslanden. We hopen ze te zien de ruiters, plevieren en andere kenmerkende soorten van slik en

ondiep water.
En mocht het wat dit betreft ons niet zo meezitten: tenslotte is er altijd nog dat wonderschone landschap. Landschap van het rivierengebied, ruig en winderig maar o zo ontzettend schoon door zijn schaal en stilte. Je kunt er nog een beetje de verlatenheid opzoeken.
In het bezoekerscentrum van Natuurmonumenten is meer informatie over Tiengemeten te verkrijgen.

Zaterdag 27 september 2014 Heimans wandeling Plantage Buurt en bezoek Artis

We doen dit in het kader van het Eli Heimansjaar, het is in 2014 namelijk 100 jaar geleden dat natuurpopulisator en medeoprichter van de KNNV, Eli Heimans stierf. Heimans heeft tot zijn dood in de Plantage Buurt gewoond en was een trouw bezoeker en bewonderaar van Artis. Ook was Artis in die tijd onder leiding van Artisdirecteur Coenraad Kerbert het kloppend hart van de landelijke en Amsterdamse natuurhistorische activiteiten. Zo werden de collecties van Artis opgesteld voor de amateurbiologen en werden er in 1901 de (K)NNV en in 1905 de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland (NM) opgericht.

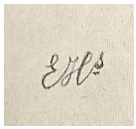

De wandeling start om 10.00 uur bij het voormalige woonhuis van Eli Heimans aan de Plantage Muidergracht 123. Na een korte wandeling door de Plantage Buurt met een toelichting op de flora en fauna en het groene educatieve belang van de buurt gaat het richting Artis. In Artis worden de Heimans-eik en het Heimans-diorama bezocht. De excursie eindigt circa 12.30 uur.
In verband met de toegang tot Artis is aanmelding voor deze excursie verplicht(!). Mensen die willen deelnemen dienen zich met naam en telefoonnummer, per e-mail (harmat4@xs4all.nl) of telefonisch (06-41821601) bij Geert Timmermans aan te melden. Er is plaats voor maximaal 20 deelnemers!

Zaterdag 11 oktober 2014 Lezing: De wilde bijen van Amsterdam door Arie Koster

Plaats: Kantine DNO, aanvang 20.00 uur

Arie Koster doet in opdracht van gemeente Amsterdam in 2014/2015 onderzoek naar de stand van de wilde bijen binnen de gemeente. Hij heeft dit onderzoek in het kader van zijn onderzoek 'Wilde bijen in het stedelijk groen: een evaluatie van het ecologisch groenbeheer' voor de gemeente ook gedaan in de periode 2000. We zijn ontzettend benieuwd wat de trend is, is er een voortuitgang in het aantal soorten te bespeuren, wat zijn de algemene soorten en wat zijn de eventuele nieuwkomers. Maar ook helpen de bijenhotels en wat is het effect van daktuinen

en van het gemeentelijk programma om meer en meer ecologisch te beheren en de toepassing van wilde planten in het openbaar groen. We zijn er nieuwsgierig naar maar ook naar de tips om de bijenstand te vergroten.
Arie Koster, is (stads)ecoloog, bioloog, imker en expert op het gebied van bijvriendelijke inrichting van het openbaar groen. In de aanloop naar het 'Internationaal jaar van de biodiversiteit 2010' heeft hij in 2009 het initiatief genomen tot de online bijenhelpdesk (http://www.bijenhelpdesk.nl/). Deze helpdesk is bedoeld om de foerageermogelijkheden voor wilde bijen en honingbijen en andere insecten te vorderen.

Zaterdag 18 oktober 2014 Herfstwandeling naar het landgoed Clingendael met zijn beroemde Japanse Tuin in Den Haag, o.l.v. Ria Simon
Trein: Amsterdam CS 9.27 uur, A'dam-Sloterdijk 9.33 uur, Den Haag CS 10.17 uur. We verzamelen om 10.30 uur in de grote hal van het CS Den Haag, uitgang Malieveld.
We wandelen door Het Haagse Bos naar Clingendael waar we naar het fraaie, oude geboomte kijken en bezoeken er de beroemde Japanse Tuin. Deze is slechts geopend gedurende enkele weken in de lente en korte tijd in de herfst. We willen graag de fraaie herfstkleuren van de fijne gewassen (o.a. Japanse esdoorns) zien en de karakteristieke, bijzondere mosbegroeiing.

Zaterdag 25 oktober 2014 Paddenstoelenexcursies o.l.v. Christiane Baethcke
De Nieuwe Ooster begraafplaats, Amsterdam, Kruislaan 126.
Verzamelen 11.00 uur, parkeerplaats op de begraafplaats ingang Rozenburglaan. Duur: afhankelijk van het aantal waarnemingen/vondsten 2 á 3 uur. Tram 9 vertrekt bij het Centraal Station Oost, uitstappen halte Kruislaan. De tram gaat om de 10 minuten. Parkeren bij De Nieuwe Ooster is gratis.
Let op (!): alle paddenstoelenexcursies zijn OPBEL excursies. Dat wil zeggen, dat deelnemers de excursieleider de avond voor de excursiedatum tussen 18.00 en 20.00 uur moeten bellen (06-13580780) om zich aan te melden. Onder slechte omstandigheden (droogte of zeer slecht weer) kan de excursieleider besluiten om de excursie niet te laten plaatsvinden of naar een ander gebied te verplaatsen.

Zaterdag 8 november 2014 Paddenstoelenexcursies o.l.v. Christiane Baethcke Amsterdam-Zuidoost, Gaasperplas.
Verzamelen 11.00 uur, parkeerplaats op de Driemondweg aan de zuidkant van de plas bij het pompstation van de waterleiding. Parkeren is er gratis. Duur:

afhankelijk van het aantal waarnemingen/vondsten 2 á 3 uur. Metro 54 vanaf het Centraal Station komt in de buurt.
Let op (!): alle paddenstoelenexcursies zijn OPBEL excursies. Dat wil zeggen, dat deelnemers de excursieleider de avond voor de excursiedatum tussen 18.00 en 20.00 uur moeten bellen (06-13580780) om zich aan te melden. Onder slechte omstandigheden (droogte of zeer slecht weer) kan de excursieleider besluiten om de excursie niet te laten plaatsvinden of naar een ander gebied te verplaatsen.

Zaterdag 15 november 2014 Lezing: De (nacht)vlinders van Amsterdam door Klaas Kaag
Plaats: Kantine DNO, aanvang 20.00 uur
Klaas Kaag is de medeauteur en initiatiefnemer van provinciale vlinderatlas 'Vlinders van Duin tot Dijk, de dagvlinders van Noord-Holland 2000-2009'. In het kader van deze atlas is onderzoek gedaan naar de verspreiding en de soortensamenstelling van de dagvlinders in de provincie Noord-Holland. Klaas Kaag zal aan de hand van soorten een beschrijving geven hoe de 'vlindervlag' er bij hangt en zal specifiek ingaan op de Amsterdamse soorten. Klaas Kaag is niet alleen een expert op het gebied van dagvlinders maar ook nachtvlinders heeft zijn specifieke aandacht. In dat kader en afhankelijk van het weer zullen er nabij de Kantine een aantal bomen met stroop worden ingesmeerd om nachtvlinders aan te trekken. Als onderdeel van de lezing zullen de bomen worden bezocht en worden de hopelijk aangetrokken nachtvlinders besproken en op naam gebracht.

Donderdag 20 november 2014 Wandelexcursie Amsterdamse Bos o.l.v. Ria Simon
We verzamelen om 11.00 uur bij de KNNV-iep bij het bezoekerscentrum De Molshoop, aan de zuidoostzijde van de kop van de Bosbaan, hoofdingang van Het Amsterdamse Bos aan de Amstelveenseweg/Van Nijenrodeweg. Het betreft een halve dag excursie.

Zaterdag 13 december 2014 Lezing: atlas Noord-Hollandse zoogdieren
Plaats: Kantine DNO, aanvang 20.00 uur (voor meer info zie Blaadje 2014/4)
Zaterdag 17 januari 2015 Lezing: atlas Noord-Hollands planten
Plaats: Kantine DNO, aanvang 20.00 uur (voor meer info zie Blaadje 2014/4)
Zaterdag 14 februari 2015 Lezing: meervallen onderzoek door Mike Dijkstra
Plaats: Kantine DNO, aanvang 20.00 uur (voor meer info zie Blaadje 2014/4)

KNNV, afdeling Amsterdam (opgericht 26 januari 1901)

De afdeling Amsterdam van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (KNNV) is de oudste veldbiologische vereniging van Nederland.

De afdeling Amsterdam (www.knnv.nl/amsterdam) heeft als doelen: natuurbeleving, natuurstudie en natuurbescherming en heeft vier werkgroepen op het gebied van planten, paddenstoelen, insecten en vissen, amfibieën en reptielen. Dat wil niet zeggen dat er geen belangstelling is voor zoogdieren, bomen, heesters of beerdiertjes. Sommige leden beschikken over veel, andere over weinig kennis van de natuur. Allen zijn verenigd door hun nieuwsgierigheid en belangstelling voor de natuur.

De afdeling organiseert verschillende activiteiten zoals lezingen, cursussen, inventarisaties, hele- of halve dagexcursies naar 'groene' gebieden in en om Amsterdam en busexcursies naar natuurgebieden in bijvoorbeeld Friesland of Limburg.

Per jaar ontvangen de leden vier keer 'Blaadje', het blad van de afdeling Amsterdam en viermaal 'Natura', het landelijke KNNV-blad. De afdelingsleden kunnen gebruik maken van de faciliteiten van de landelijke KNNV (www.knnv.nl) zoals landelijke werkgroepen, mee doen aan natuurreizen en natuurkampen in binnen- en buitenland en hebben korting op de boeken van de KNNV-uitgeverij.

IK MELD MIJ AAN ALS LID VAN DE KNNV, AFDELING AMSTERDAM
lidmaatschap:lid / huisgenoot (doorhalen wat niet van toepassing is)

naam	m/v
geboortedatum	
adres	
postcode & woonplaats	
telefoonnummer	
E-mail	

Voor een lidmaatschap betaalt u €32,50 per jaar. Een Huisgenootlid betaalt €12,50 per jaar. Jeugdlidmaatschap tot 26 jaar : €17,50 per jaar. IBAN No: NL91 INGB 0003506096, t.n.v. KNNV-
Amsterdam

Het lidmaatschap van de KNNV, afdeling Amsterdam houdt tevens het lidmaatschap in van de landelijke KNNV. U krijgt daardoor mede een abonnement op het blad Natura.
datum ..... handtekening .....
Opsturen aan: Paul van Deursen, Wittenburgerkade 74 1018 LK Amsterdam 020 6855047

U kunt natuurlijk ook lid worden via de website: www.knnv.nl/amsterdam/

DRUKWERK

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

postnl

AFZENDER
LEDENADMINISTRATIE KNNV-AMSTERDAM
Wittenburgerkade 74
1018 LK AMSTERDAM